

เกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธทาสภิกขุ Criteria to Judge Moral Happiness of Buddhadasa Bhikkhu

พระมนตรี ทวีแก้ว

PhraMontree Thaweegaew

บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Graduate School, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding author, e-mail: mat_tt@hotmail.com

Received February 20, 2024; Revised December 30, 2024; Accepted: January 25, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเรื่อง “เกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธทาสภิกขุ” มีวัตถุประสงค์ 3 ข้อคือ 1. ศึกษาเกณฑ์ตัดสินความสุขในพุทธปรัชญาเถรวาท 2. ศึกษาความสุขตามแนวคิดของพุทธทาสภิกขุ 3. วิเคราะห์เกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธทาสภิกขุ งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพใช้การศึกษาเอกสาร ผลการศึกษาพบว่า 1. พุทธปรัชญาเถรวาทใช้แนวคิดเรื่องประโยชน์เป็นเกณฑ์ตัดสินความสุขประกอบด้วยประโยชน์ตน ประโยชน์ผู้อื่น และประโยชน์ทั้งสอง 2. ความสุขในแนวคิดของพุทธทาสภิกขุแบ่งออกเป็นความสุขเชิงสังคมและความสุขเชิงปัจเจก 3. เกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธทาสภิกขุเรียกว่าอุดมคติ ซึ่งเป็นศีลธรรมแบบไม่ยึดติดหรือคาดหวังต่อสิ่งตอบแทน ด้วยเหตุนี้พุทธทาสภิกขุจึงมีความเห็นแย้งกับความคิดของพุทธปรัชญาเถรวาท ในเรื่องของการกระทำต่อความคาดหวัง แต่ไม่ได้เห็นแย้งต่อการส่งผลของการกระทำ แสดงให้เห็นว่าการเป็นคนดีมีศีลธรรมนั้นไม่จำเป็นต้องอาศัยความคาดหวังหรือยึดติดกับประโยชน์และความสุขที่จะได้รับจากผู้อื่น แต่การทำดีนั้นจะต้องมาจากจิตใจอันบริสุทธิ์

คำสำคัญ: เกณฑ์ตัดสิน; พุทธทาสภิกขุ; ความสุขทางศีลธรรม

Abstract

The research entitled ‘Criteria to Judge Moral Happiness of Buddhadasa Bhikkhu’ has three objectives: 1) to study the criteria for judging happiness in Theravada Buddhist philosophy, 2) to study happiness according to the idea of Buddhādāsa Bhikkhu, and 3) to analyze the criteria for judging the moral happiness of Buddhādāsa Bhikkhu. This research employed the documentary research methodology. The research results were found that, 1) That the concept of utility has been used by Theravada Buddhist philosophy for judging happiness comprise of one’s benefit, benefit others, and benefit both, 2) Happiness in the Buddhadasa Bhikkhu's concept is divided into social happiness and individual happiness, 3) When

it comes to the criteria for judging moral happiness of Buddhādāsa Bhikkhu, such criteria are called ‘ideal criteria’ where its morality embraces non attachment or reciprocity through the utilization of pure consciousness. Therefore, viewed from this angle, it shows that Buddhādāsa Bhikkhu argued against Theravada Buddhist philosophical ideas ones in action towards certain expectation, but did agree with the results of such an act. It shows that being a good and moral person does not require expectations or attachment to the benefits and happiness that will be received from others, but doing good must come from a pure heart.

Keywords: Criteria to judge; Buddhādāsa Bhikkhu; Moral happiness;

บทนำ

ความสุขนับเป็นสิ่งที่ทุกคนล้วนต้องการแสวงหาคงไม่มีใครที่สามารถปฏิเสธได้ว่าความสุขนั้นเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตอยู่บนโลกใบนี้ ด้วยเหตุนี้ความสุขจึงตกเป็นเป้าหมายสูงสุดในการดำรงอยู่ของสิ่งมีชีวิตอย่างเช่นมนุษย์ การพัฒนาศักยภาพของตนเองหลายๆ อย่างมุ่งแสดงให้เห็นว่ามนุษย์นั้นมีการปรับตัวตามสภาพของสังคมและสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัวเพื่อขจัดปัญหาบางอย่างที่ทำให้ตนเองนั้นเกิดความทุกข์ แม้แต่ในการพัฒนาโครงการหลายๆ โครงการส่วนใหญ่มักมีเป้าหมายที่มุ่งเน้นไปที่ความสุขของกลุ่มคนหรือกลุ่มของประชากรเป็นหลัก เห็นได้ว่าความสุขนั้นเป็นสิ่งแรกของเป้าหมายหลักในการพัฒนา อย่างไรก็ตามความสุขนั้นมีอยู่ด้วยกันในหลายๆ มุมมอง อย่างทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ ที่อธิบายว่ามนุษย์จะเกิดความพึงพอใจและความสุขหากสามารถตอบสนองต่อความต้องการหรือความจำเป็นพื้นฐาน โดยเริ่มจากความต้องการทางกายภาพ เช่น อาหาร อากาศ น้ำ ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย ความต้องการมิตรภาพและความรัก ความต้องการที่เป็นที่ยอมรับนับถือ จนถึงขั้นสูงสุดคือความสมบูรณ์ของชีวิต

การอยู่ร่วมกันเป็นสังคมนั้นมีความจำเป็นที่สมาชิกในสังคมนั้นๆ ต้องมีปฏิสัมพันธ์กัน ในเชิงของการพึ่งพาอาศัยในด้านการทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อการพัฒนาสภาพของสังคมนั้นให้ดีขึ้นและสงบสุข การอาศัยอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนนั้นทำให้รู้สึกว่ามีเพื่อน แรกสุดคือคนในครอบครัว ถัดไปคือบ้าน ใกล้เรือนเคียง หมู่บ้าน ตำบล จังหวัด และท้ายที่สุดคือประเทศ ปกติการอยู่ร่วมกันได้ດั้นนั้นจะต้องมีหลักความเชื่อหรือเครื่องยึดเหนี่ยวอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นเหมือนเชือกที่ร้อยรัดประสานกัน ในบรรดาหลักความเชื่อหลายๆ อย่างนั้นกล่าวได้ว่าศาสนาเป็นหลักความเชื่อที่มีบทบาทและกำลังมากที่สุดในการยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คน (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ประยุตโต), 2555) นอกจากนั้นศาสนายังช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน แล้วยังช่วยขจัดช่องว่างทางสังคมสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน นับว่าเป็นรากฐานของการเกิดความรักสามัคคีร่วมแรงร่วมใจในการพัฒนาเพื่อทำให้สังคมหรือชุมชนเกิดความสงบสุข (มนต์ ทองซัซ, 2553) ดังนั้นสังคมนั้นจึงประกอบด้วยกลุ่มคนอย่างน้อยสองคนขึ้นไปที่มาอาศัยอยู่ร่วมกันในบริเวณใดบริเวณหนึ่ง ซึ่งมีการติดต่อสัมพันธ์กันทั้งทางตรงและทางอ้อม เช่น การทักทาย การพูดจา การทำงานร่วมกันหรือแม้แต่การให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน จากการศึกษาที่พบว่ามนุษย์มีความแตกต่างไปจากสัตว์ถึงแม้จะอาศัยอยู่ด้วยกันเป็นกลุ่มเป็นก้อนก็ตามทั้งนี้อาจเป็นเพราะมนุษย์นั้นต้องการที่จะตอบสนองความต้องการพื้นฐานของตนเอง โดยการผลิต

สิ่งของเครื่องใช้หรือแม้แต่การวางระเบียบกฎเกณฑ์ทางสังคมของการอาศัยอยู่ร่วมกัน ทั้งนี้หลักศาสนาเองก็มีบทบาทสำคัญ การนับถือศาสนานั้นจะทำให้กลุ่มคนอาศัยอยู่กันอย่างผาสุก โดยการยึดหลักของคุณธรรมตามคำสอนของศาสนานั้นๆ ที่ตนนับถือ (สมภาร พรหมทา, 2554) ด้วยหลักการของศาสนาทุกๆ ศาสนาล้วนสั่งสอนให้ทุกคนเป็นคนดีเป็นขั้นตอนพื้นฐานในการดำเนินชีวิต

เมื่อทราบแล้วว่าความสุขนั้นเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนล้วนต้องการและมนุษย์ส่วนใหญ่ต้องอยู่อาศัยโดยการพึ่งพาอาศัยกันเพื่อให้เกิดความสุข สิ่งต่อมาที่ควรเข้าใจคือความสุขแบบไหนหรือระดับไหนที่เป็นความสุขที่แท้จริง มีเกณฑ์แบบไหนที่จะตัดสินได้ว่าบุคคลนั้นๆ เป็นบุคคลที่มีความสุขโดยแท้จริง ตามความเข้าใจแล้วความสุขในพุทธปรัชญาเถรวาทหมายถึง ความสบาย ความสำราญ ความฉ่ำชื่นรื่นกายใจ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559) ซึ่งสามารถเกิดได้จากการเสวยอารมณ์ที่น่าปรารถนาน่าพึงพอใจตามหลักการของพุทธปรัชญาเถรวาท อาทิเช่น การได้เห็นของสวยๆ งามๆ ได้ฟังเสียงที่ไพเราะ ได้กลิ่นที่ตนเองชอบ หรือแม้แต่การได้ลิ้มลองอาหารที่อร่อย สิ่งเหล่านี้นับเป็นของที่ต้องนำมาปรนเปรอตนเองเพื่อทำให้เกิดความสุขทางร่างกาย ด้วยเหตุนี้ความสุขจึงเป็นสิ่งที่ตนเองต้องการ เพื่อให้ได้มาตอบสนองและเติมเต็มอารมณ์ความอยากของตนเอง อย่างไรก็ตามความสุขข้างต้นนี้ไม่ใช่ความสุขที่ครอบคลุมสิ่งที่เรียกว่าความสุขไปเสียทั้งหมด แต่เป็นเพียงความสุขในระดับขั้นพื้นฐานหรือความสุขในระดับทั่วๆ ไป ความสุขอีกอย่างก็คือความสบายกาย ความสบายใจ และความสงบระงับด้วยวิธีทางจิตและปัญญาไม่ให้เกิดตอบสนองความต้องการที่ไม่ดี ความสุขอย่างนี้เรียกว่าเป็นความสุขทางใจ (พระมหาวิเชียร สุธีโร, 2562)

พุทธปรัชญาเถรวาทเองมีการแบ่งความสุขไว้อย่างละเอียดถึง 10 ระดับด้วยกัน คือ 1) กามสุข เป็นสุขที่เนื่องด้วยกาม อันได้แก่ความสุขโสมนัสที่เกิดด้วยการอาศัยกามคุณ 5 2) ปฐมฌานสุข เป็นสุขที่เนื่องด้วยฌาน ซึ่งสังคจกามและอกุศลทั้งหลายประกอบด้วย วิตก วิจาร์ ปีติ สุข และเอกัคคตา 3) ทุติยฌานสุข เป็นสุขที่เนื่องด้วยทุติยฌาน ประกอบด้วย ปีติ สุข เอกัคคตา 4) ตติยฌานสุข เป็นสุขที่เนื่องด้วยตติยฌาน ประกอบด้วย สุข และเอกัคคตา 5) จตุตถฌานสุข ประกอบด้วย อุเบกขาและเอกัคคตา 6) อากาสานัญจายตนสมาปัตติสุข เป็นสุขที่ล่วงพ้นรูปสัญญาโดยสิ้นเชิง ปฏิขสัญญาล่วงไปหมด ไม่มนสิการนานัตตสัญญา นึกถึงแต่อวกาศเป็นอนันต์เป็นอารมณ์ 7) วิญญานัญจายตนสมาปัตติสุข เป็นสุขที่คำนึงถึงวิญญานอนันต์เป็นอารมณ์ 8) อาภิญญานัญจายตนสมาปัตติสุข เป็นสุขที่คำนึงถึงสภาวะอันไม่มีอะไรเลยเป็นอารมณ์ 9) เนวสัญญานาสัญญายตนสมาปัตติสุข เป็นสุขอันถึงภาวะที่มีสัญญาก็ไม่ใช่ไม่มีสัญญาก็ไม่ใช่ 10) สัญญาเวทิตินิโรธสมาปัตติสุข เป็นสุขอันถึงสภาวะที่ดับสัญญาและเวทนาทั้งหมด (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 18 ข้อที่ 259 หน้าที่ 285, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ความสุขทั้งหมดนี้ย่อแล้วเหลือ 3 ระดับ คือ 1. กามสุข 2. ฌานสุข 3. นิพพานสุข

ความสุข 3 ระดับของพุทธทาสภิกขุ 1.) สุขเพราะไม่เบียดเบียน เป็นการกล่าวถึงการไม่ไปทำอันตรายต่อสัตว์หรือสิ่งมีชีวิตให้เกิดความเดือดร้อนหรือตาย การไม่เบียดเบียนนี้อาจกล่าวรวมถึงสภาพของสังคม กลุ่มคน หรือแม้แต่หมู่คณะ 2.) สุขเพราะไม่กำหนดในกาม กล่าวถึงการที่สามารถหักห้ามใจไม่ให้หลงไปมัวเมากับอารมณ์ความต้องการของตนเอง อย่างเช่นอารมณ์ความต้องการเรื่องเพศ อารมณ์ความต้องการของสวยๆ งามๆ หรือแม้แต่ ลาภ ยศ ชื่อเสียง การละสิ่งเหล่านี้ได้ย่อมทำให้เกิดความสุขจิตใจไม่รุ่มร้อน 3.) สุขเพราะละตัวตนเสียได้ กล่าวถึงความสุขจากการหลงเข้าใจผิดว่าสิ่ง

ต่างๆ นั้นเป็นของๆ เราด้วยอารมณ์ รัก โลภ โกรธ หลง อย่างเช่น ความเจ็บที่เกิดขึ้นเวลาเดินไปชนสิ่งของต่างๆ เข้าเมื่อรู้สึกเจ็บก็เก็บเอาความเจ็บนั้นมาเป็นของตัวเอง ยึดเอาร่างกายสังขารว่าเป็นของๆ ตัวเอง สิ่งเหล่านี้เองที่ทำให้เกิดความทุกข์ ฉะนั้นการละสิ่งที่เรียกว่าตัวตนเสียได้นั้นย่อมทำให้เกิดความสุข (พุทธทาสภิกขุ, 2534)

จากข้อมูลของความสุขข้างต้นทำให้เห็นว่าความสุขเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนล้วนต้องการๆ แสวงหาความสุขถือเป็นภาระกิจอย่างหนึ่งในชีวิตของมนุษย์ ดังนั้นการกระทำหลายๆ อย่างจึงบ่งชี้ได้ว่ามนุษย์นั้นทำไปเพื่อต้องการตอบสนองความต้องการของตัวเองนั่นคือความสุข และในเมื่อการกระทำนั้นทำให้คนเกิดความสุขสิ่งที่น่าสนใจคือความสุขทางศีลธรรม ในเมื่อศีลธรรมนั้นถือเป็นการกระทำที่ดี เราจะใช้หลักการหรือเกณฑ์พิจารณาอย่างไรสำหรับตัดสินความสุขทางศีลธรรม เพื่อที่จะทำให้ทราบว่าความสุขนั้นเป็นความสุขที่แท้จริงหรือเป็นเพียงความสุขโดยทั่วๆ ไป

บทความวิจัยนี้จึงต้องการนำเสนอเกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธทาสภิกขุเพื่อแสดงให้เห็นว่าพุทธทาสภิกขุมีความเห็นอย่างไรกับเกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทและชี้ให้เห็นว่าเกณฑ์ที่พุทธทาสภิกขุใช้นั้นมีความเหมือนหรือแตกต่างกับพุทธปรัชญาเถรวาท

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเกณฑ์ตัดสินความสุขในพุทธปรัชญาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาความสุขตามแนวคิดของพุทธทาสภิกขุ
3. เพื่อศึกษาวิเคราะห์เกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธทาสภิกขุ

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยมีระเบียบวิธีวิจัยดังต่อไปนี้

1. ศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากเอกสารปฐมภูมิ (Primary Source) จากเอกสารปฐมภูมิคือ หนังสือของพุทธทาสภิกขุ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาฯ 45 เล่ม และ เป็นหลัก
2. ศึกษาและวิเคราะห์จากตำราเอกสารทางวิชาการชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source) ที่เกี่ยวข้องนำมาเขียนในงานวิจัยใช้เอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสารทางวิชาการเกี่ยวกับพุทธปรัชญาหรือพุทธศาสนาที่นักวิชาการทางพระพุทธศาสนาได้เขียนหรือเรียบเรียงไว้ทั้งภาษาไทยและอังกฤษ
3. วิเคราะห์และตรวจสอบเหตุผลเพื่อสร้างข้อสรุป ถัดจากนั้นนำไปเขียนเป็นงานวิจัยพร้อมเสนอแนวคิดของผู้วิจัยให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์และตอบปัญหาที่ต้องการทราบ

ผลการศึกษา

1. เกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท ในพุทธปรัชญาเถรวาทมักมีการกล่าวอ้างถึงการกระทำทางศีลธรรมที่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดและมองข้ามการกระทำที่ก่อให้เกิดประโยชน์น้อยสุดสิ่งนี้กลายเป็นบทบาทที่สำคัญของการวัดค่าหรือประเมินความพึงพอใจในพุทธ

ปรัชญาเถรวาท แม้การสอนให้รู้จักพิจารณาถึงสิ่งที่เป็นประโยชน์รวมไปถึงผลของการกระทำจะเป็นสิ่งที่ดี แต่การเลือกปฏิบัติก็ถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่สมควรด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุนี้การกล่าวว่าพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นใช้สิ่งที่เป็นประโยชน์มาเป็นเกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมคงไม่ผิด อย่างไรก็ตามการจะศึกษาเรื่องเกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมสิ่งที่จำเป็นคือการเข้าใจสิ่งที่เรียกว่าความสุขและศีลธรรมเสียก่อนเป็นอันดับแรก

1.1 นิยามความสุขทางศีลธรรม คำว่าความสุขทางศีลธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาทอาจหมายถึงความสุขที่ได้จากการประพฤติตนเป็นคนดีโดยอาศัยหลักธรรมเพื่อนำมาเป็นข้อปฏิบัติ อย่างเช่น การรักษาศีล 5 ศีล 8 หรือแม้แต่การปฏิบัติตามหลักธรรมวินัยของพระภิกษุ ดังคำกล่าวของพระพุทธเจ้าต่อพระอานนท์ “อานนท์ ธรรมและวินัยไฉนที่ตถาคต แสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย ธรรมและวินัยนั้นจะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 10 ข้อที่ 216 หน้าที่ 165, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) สิ่งนี้แสดงให้เห็นว่าการปฏิบัติตามหลักธรรมวินัยนั้นเป็นเหมือนการปฏิบัติตามหลักของศีลธรรม และอาจถือได้ว่าเป็นรากฐานของความสุขทางศีลธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท โดยมีลักษณะและประเภท ดังนี้

1.1.1 ความสุขตามกรอบไตรสิกขา ประกอบด้วย

ศีล คือการกระทำทางกายและวาจาที่ปกติตามธรรม ถือเป็นพื้นฐานสำคัญของคุณธรรมทั้งหลายที่ทำให้เป็นถึงหลักการปฏิบัติทางสังคม เพื่อให้เกิดความผิตพลาตกับตนเองได้มากที่สุด

สมาธิ คือการปฏิบัติสมาธิภาวนาเป็นเหมือนเครื่องปรุงใจที่ช่วยให้ใจไม่สั่นคลอนไปสู่อารมณ์ภายนอกที่อาจเป็นปัญหาต่อตนเอง การปฏิบัติสมาธิภาวนามุ่งหวังให้ผู้ปฏิบัติดับความอหังการในอารมณ์ต่างๆ เรียกว่า "นิรณ 5" หรือรู้จักกันในหมู่นักปฏิบัติว่า สมถกรรมฐาน

ปัญญา คือวิธีการปฏิบัติโดยใช้หลักของวิปัสสนากรรมฐานอันจะทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถเข้าถึงธรรมอันสูงสุดในทางศาสนา การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานเป็นเหมือนกุศโลบายที่ขัดเกลาลดทอนให้เห็นถึงความเป็นจริงด้วยการใช้ปัญญาพิจารณาจนรู้แจ้งถึงความจริงของธรรมชาติ

จะเห็นได้ว่าความสุขในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้นมีวิธีการและขั้นตอนตั้งแต่ความสุขของการใช้ชีวิตแบบคนธรรมดาไปจนถึงความสุขขั้นสูงสุดหรือที่เรียกว่านิพพาน แน่นอนว่าความสุขในระดับของศีลคือเริ่มแรกของการพัฒนาตนเอง ต่อมาคือการฝึกสมาธิ และปัญญาตามลำดับ อย่างไรก็ตามการจะเข้าถึงความสุขที่แท้จริงได้นั้นสิ่งที่ขาดไม่ได้ก็คือการปฏิบัติตนในสองข้อแรกซึ่งเปรียบเสมือนขั้นบันไดในการขึ้นไปถึงความสุขที่แท้จริง

1.1.2 ความสุขตามกรอบแห่งอริยสัจ 4 และ ปฏิจจสมุปบาท 12

ก. อริยสัจ 4 หมายถึง ความจริงอันประเสริฐ ความจริงของพระอริยะ หรือความจริงที่ทำให้ผู้เข้าถึงกลายเป็นอริยะ (พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. ปยุตโต), 2559) การแก้ปัญหาเป็นกระบวนการหลักของวิทยาศาสตร์และการไขปัญหาเชิงประจักษ์ ซึ่งมุ่งเน้นการให้ผู้ปฏิบัติได้มีแนวทางที่ถูกต้องในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ในทางพุทธปรัชญาเถรวาทมีความเชื่อว่าความทุกข์เป็นสิ่งที่มิอยู่โดยธรรมชาติของการดำรงชีวิตมนุษย์ทุกคน และเป็นจุดเริ่มต้นของการศึกษารวมไปถึงการประสบความสำเร็จในการพัฒนาตนเอง พุทธปรัชญาใช้โอกาสจากความทุกข์เพื่อค้นหาสาเหตุของความทุกข์และชักนำให้ผู้ฝึกฝนตนเองมุ่งปฏิบัติตามทางสายกลางซึ่งนำไปสู่การตระหนักถึงธรรมชาติสูงสุดหรือ

การตระหนักรู้ด้วยตัวเอง ถ้าพูดในแง่ของความสุขในโลกจริง คือความรู้เรื่องจริยธรรมที่สำคัญ โดยการเรียนรู้จากความทุกข์จะนำไปสู่การเข้าใจและค้นพบความสุขแท้จริงในชีวิต

ข. ปฏิจ্ঞสมุปบาท หมายถึง การเกิดขึ้นพร้อมแห่งธรรมทั้งหลายเพราะอาศัยกัน ธรรมที่อาศัยกันเกิดขึ้นพร้อม การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกันจึงเกิดขึ้น (พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. ปยุตฺโต), 2559) พุทธปรัชญาเถรวาทมองว่าความทุกข์เกิดขึ้นเพราะสาเหตุคืออวิชชาหรือความไม่รู้ในอริยสัจ เรียกว่า การความขาดความรู้และความเข้าใจไม่เพียงพอ ทำให้เราไม่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง การไม่รู้คือเป็นภาวะที่ทำให้เราไม่สามารถพบเจตนาหรือเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาได้ เมื่อเราไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสมความทุกข์จึงยังคงอยู่และถ้ามีความทุกข์ยังคงอยู่ ความสุขที่เราตามหาก็จะไม่เกิดขึ้น

1.1.3 ประเภทความสุขในพุทธปรัชญาเถรวาท พุทธปรัชญาเถรวาทแบ่งประเภทและระดับของความสุขไว้ 2 ระดับ คือ “โลกียสุข และ โลกุตตรสุข” (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 20 ข้อที่ 65 หน้า 102, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หรือที่เราเข้าใจว่า 1). ความสุขที่ต้องอาศัยสิ่งอื่นมาประกอบ ความสุขที่ขึ้นต่อสิ่งอื่น หรือความสุขที่พึ่งพาสิ่งอื่น 2). ความสุขที่ไม่ต้องอาศัยสิ่งอื่นมาประกอบ ความสุขที่ไม่ขึ้นต่อสิ่งอื่น หรือความสุขที่ไม่ต้องพึ่งพาวัตถุสิ่งของ

ก. โลกียสุข คือความสุขที่เชื่อมโยงกับสิ่งที่เป็นธรรมชาติของโลกเป็นความพึงพอใจของมนุษย์ทั่วไปที่เกิดขึ้นเมื่อได้รับสิ่งที่ตนต้องการซึ่งเป็นความสุขที่มีต้นกำเนิดจากความต้องการและความพึงพอใจ ความสุขขั้นพื้นฐานนี้เป็นสิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงกล่าวสอนแก่ผู้ถือครองเพศฆราวาส

ข. โลกุตตรสุข คือความสุขที่ต่างออกไปจากความสุขของผู้ถือครองเพศฆราวาส ซึ่งกล่าวถึงความสุขทางด้านจิตใจอันเกิดจากการปฏิบัติจนมีสติปัญญา รู้แจ้งเห็นจริงในเส้นทางของมรรคผลนิพพาน แม้การสอนเรื่องความสุขในพุทธปรัชญาเถรวาทจะมีอยู่ด้วยกันหลายวิธีแต่สุดท้ายแล้วความสุขนั้นถูกมองออกเป็นสองลักษณะคือความสุขของบุคคลธรรมดาที่ใช้ชีวิตด้วยการแสวงหาความสุขทางวัตถุ และความสุขของบุคคลที่อยู่เหนือไปกว่าความต้องการทางวัตถุนั้นคือความสุขทางใจ

1.2 แนวคิดเรื่องความสุขทางศีลธรรม ความสุขถูกมองว่าเป็นสิ่งล้ำค่าสำหรับมนุษย์ ดังนั้นแล้วมนุษย์ทุกคนจึงล้วนแสวงหาความสุขเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง แต่บางครั้งการได้มานั้นอาจอยู่เหนือสิ่งที่เรียกว่าความถูกต้อง ด้วยเหตุนี้ความสุขจึงมักมีการกล่าวอ้างถึงเรื่องของศีลธรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง ดังนี้

1.2.1 แนวคิดเรื่องความสุขทางศีลธรรมแบบอัตตนิยม ความสุขสำหรับอริสโตเติล ไม่ได้เป็นแค่การพัฒนาตนเองหรือเกี่ยวข้องกับเรื่องส่วนบุคคลแต่เขายังมีความเชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์การเมือง ยูโดโมเนียจะเกิดขึ้นเมื่อชีวิตมีความสัมพันธ์กับสังคมและต้องอยู่ร่วมกับผู้อื่น (ปราบดา หยุ่น และรติพร ชัยปิยะพร, 2556) ความดีหรือความสุขของยูโดโมเนียนั้นเป็นความสุขที่เราต้องมีส่วนร่วมอยู่ด้วย กล่าวคือการทำความดีนั้นถูกเชื่อมโยงไปกับบุคคลอื่นด้วยความเห็นที่ว่าเมื่อเราทำดีเราจะได้สิ่งที่ดีตอบ ในบริบทของสังคมการที่ทุกคนทำความดีนั้นย่อมส่งผลให้เกิดความสงบสุข ที่สุดแล้วตนเองก็ได้รับประโยชน์นั้นด้วย

1.2.2 แนวคิดเรื่องความสุขทางศีลธรรมแบบประโยชน์นิยม แนวคิดประโยชน์นิยม (Utilitarianism) เป็นแนวคิดที่อธิบายว่าสิ่งที่ถูกต้องคือสิ่งที่จะทำประโยชน์เพื่อสร้างความสุขให้กับ

คนหมู่มาก ยิ่งสุขมากก็ยิ่งดีมาก โดยจะไม่มองว่าการกระทำนั้นจะดีหรือเลว ถ้าการกระทำที่นำความสุขมาให้คนส่วนใหญ่ก็ถือว่าเป็นสิ่งที่ดี (เกษภา ผาทอง, 2562) จอห์น สจ๊วต มิลล์ซึ่งเป็นหนึ่งในนักประโยชน์นิยมมีความเชื่อว่าความสุขเป็นเป้าหมายสูงสุดสำหรับมนุษย์ เขาจึงได้นำหลักของปริมาณความสุขมาเป็นเกณฑ์ชี้วัดความดีความชั่ว หรือความถูกความผิด โดยมุ่งเน้นเป้าหมายคือความสุขโดยรวมไม่สนวิธีการว่าจะเป็นอย่างไร

1.2.3 แนวคิดเรื่องความสุขทางศีลธรรมแบบพุทธปรัชญาเถรวาท ในพุทธปรัชญาเถรวาทมุ่งเน้นการการสอนเกี่ยวกับผลของการกระทำโดยการพิจารณาถึงผลกระทบและประโยชน์ต่อการกระทำของตนเองที่จะส่งผลต่อผู้อื่น ด้วยเหตุนี้ความสุขทางศีลธรรมจึงมักมีเรื่องของประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง ดังนี้

ก) ความสุขทางศีลธรรมแบบประโยชน์ตน หมายถึงการกระทำที่ส่งผลต่อตนเองเป็นหลัก อย่างเช่นการพัฒนาความรู้และทักษะ การดูแลรักษาสุขภาพตนเอง หรือแม้แต่การรักษาศีล การกระทำเหล่านี้มักเกิดประโยชน์และส่งผลโดยตรงต่อตนเองเป็นหลัก

ข) ความสุขทางศีลธรรมแบบประโยชน์ผู้อื่น หมายถึงการกระทำที่ส่งผลให้ผู้อื่นได้รับทั้งประโยชน์และความสุขส่วนตนเองนั้นอาจเป็นคนที่ไม่เสียผลประโยชน์ อย่างเช่นการให้ทาน หรือการช่วยเหลือผู้อื่นอย่างกรณีเกิดภัยพิบัติ เป็นต้น

ค) ความสุขทางศีลธรรมแบบประโยชน์ทั้งสอง หมายถึงการกระทำที่ส่งผลต่อความสุขและประโยชน์ของคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โดยต่างคนต่างได้รับประโยชน์หรือสิ่งที่ตนเองพอใจ

สรุปแล้วความสุขทางศีลธรรมมักมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งที่เรียกว่าประโยชน์มาเป็นเกณฑ์ชี้วัดผลของการกระทำและแสดงให้เห็นว่าการกระทำนั้นดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับว่าบุคคลใดหรือใครได้ประโยชน์

2. ความสุขตามแนวคิดของพุทธทาสภิกขุ พุทธทาสภิกขุมองว่าบุคคลควรมีความสุขอยู่ภายใต้สิ่งที่เรียกว่าศีลธรรม ส่วนการกระทำใดไม่ได้อยู่ภายใต้สิ่งที่เรียกว่าศีลธรรมถือว่าเป็นการกระทำที่ผิดและไม่ได้เป็นความสุขที่แท้จริงในมุมมองของพุทธทาสภิกขุ

2.1 นิยามความสุขของพุทธทาสภิกขุ ความสุขที่แท้จริงในทรรศนะของท่านพุทธทาสภิกขุตามที่กล่าวไว้คือ “สุขแท้จริงนั้นเมื่อไม่มีความรู้สึกว่าเป็นสุข ถ้ามีความรู้สึกว่ามีอยู่ และเราเป็นสุข นั้นยังไม่ใช่ความสุขที่แท้จริง เพราะว่ามันยังยึดถือตัวเราเป็นของหนกอยู่ จิตชนิดนี้ยังไม่หลุดพ้น ดังนั้นความสุขที่แท้จริงคือความสุขชนิดที่ไม่มีตัวคนผู้มีความสุข จิตไม่คิดว่ามีตัวเราผู้มีความสุข (พุทธทาสภิกขุ, 2541)

2.2 แนวคิดเรื่องความสุขของพุทธทาสภิกขุ พุทธทาสภิกขุมีแนวคิดเรื่องความสุขออกเป็น 3 แง่มุม คือ “1. ทางวัตถุ 2. ทางสังคม 3. ทางอุดมคติ” (พุทธทาสภิกขุ, 2557) และแยกได้เป็นประโยชน์เชิงสังคมและประโยชน์ในเชิงปัจเจก โดยมองว่ามนุษย์มีมุมมองที่แตกต่างกันด้วยระดับของสติปัญญา ซึ่งบางคนมองเห็นแค่ประโยชน์ตน บางคนมองเห็นถึงประโยชน์ของผู้อื่น และบางคนมองเห็นประโยชน์ที่สูงไปกว่านั้น ประโยชน์เหล่านี้ถูกแยกออกเป็นความสุข ดังนี้

2.2.1 ความสุขทางศีลธรรมเชิงสังคม หมายถึงการกระทำตามหลักการขั้นพื้นฐานเพื่อความถูกต้อง เช่น หลักสิทธิ เสรีภาพ ศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ ความเสมอภาค ประโยชน์สุขของส่วนรวม ย่อมเป็นทั้งเรื่องที่ต้องสร้างความรู้ ปัญญา จิตสำนึกที่เข้าถึงและเคารพหลักการพื้นฐาน อีก

อย่างศีลธรรมทางสังคมนั้นจะต้องเป็น “สภาพบังคับ” เช่น สภาพบังคับในรูปของหลักสิทธิมนุษยชน ระเบียบการปกครองของรัฐและกฎหมายต่างๆ ที่บัญญัติขึ้นบนหลักการพื้นฐานในข้างต้น ซึ่งโดยทั้งหมดทั้งมวลนี้ถือได้ว่าเป็นการสร้างประโยชน์ให้แก่ตนเองและผู้อื่น เช่น

การไม่เบียดเบียน (พุทธทาสภิกขุ, 2541) หมายถึงการไม่ลงมือข่มเหงรังแกผู้ที่อ่อนแอกว่า รวมไปถึงการพยายามทำร้ายหรือกลั่นแกล้งให้ได้รับความทุกข์ร้อนหรือยากลำบาก โดยพุทธทาสภิกขุ แนะนำว่าในการเป็นมนุษย์เราควรต้องมีความเมตตาเป็นที่ตั้งด้วยความเห็นที่ว่าทุกชีวิตล้วนเป็นเพื่อน ที่เกิด แก่ เจ็บตายด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น การกระทำต่างๆ ที่ปราศจากเมตตาถือเป็นบ่อเกิดของความเดือดร้อนและวุ่นวาย แต่ถ้ามนุษย์รู้จักการถือเมตตาเป็นที่ตั้งตามที่กล่าวสังคมก็จะเกิดความสงบสุข เมื่อสังคมสงบสุขตัวเราก็จะมีความสุขด้วยเช่นกัน

2.2.2 ความสุขทางศีลธรรมเชิงปัจเจก หรือที่เราเรียกว่า ความเชื่อส่วนบุคคล ซึ่งเป็นศีลธรรมในรูปแบบที่เกี่ยวข้องกับศาสนา หรือเป็นความเชื่อในลักษณะเฉพาะของกลุ่มคนหรือชุมชนที่ศรัทธาในศาสนาหนึ่งๆ ซึ่งไม่ควรอยู่ในสภาพบังคับโดยกฎหมายและอำนาจรัฐ ความสุขทางศีลธรรมเชิงปัจเจกหรือก็คือความดีสูงสุดนี้มีจุดมุ่งเน้นไปเพื่อประโยชน์ตนเองชัดเจน เพราะการกระทำทุกอย่างจะมุ่งเน้นไปยังความสุขของตนเองเป็นสิ่งแรก อย่างเช่น

ก. ความสุขที่ไม่กำหนดด้วยกาม (พุทธทาสภิกขุ, 2541) ความหมายของสิ่งที่เรียกว่า กาม นั้นคือ ความปรารถนา ความต้องการหรืออยากที่จะครอบครอง ซึ่งใจความสำคัญของสิ่งที่เรียกว่า กามนั้นเป็นอารมณ์ที่เกิดขึ้นหลังจาก การเห็นรูป ลิ้มรส กลิ่น เสียง และสัมผัส เมื่อบุคคลไม่รู้จักยับยั้ง และระงับอารมณ์ความต้องการของตนเอง ปัญหาต่อมาก็คือการเกิดการแก่งแย่งเพื่อให้ได้สิ่งๆ นั้นมาครอบครองซึ่งเป็นต้นเหตุของปัญหาและความวุ่นวายของสังคมตามมา ดังนั้นพุทธทาสภิกขุจึงแนะนำวิธีการของการคลายกำหนด ด้วยการฝึกควบคุมอารมณ์ความต้องการของตนเอง เมื่อสามารถควบคุมได้แล้วความรุ่มร้อนใจหรืออารมณ์ที่เกิดขึ้นภายในใจก็จะเย็นลงและทำให้เราเกิดความสุขขึ้นในที่สุด

ข. สุขเพราะหมดความรู้สึกรังเกียจจากตัวตน โดยพุทธทาสภิกขุใช้คำว่า อัสมิมานะหมายความว่า สิ่งนั้นเป็นความสุขเว้ย (พุทธทาสภิกขุ, 2557) หมายความว่าเมื่อตนเองมีความเข้าใจว่าตนมี สิ่งต่อมาก็คือความเข้าใจว่าสิ่งของต่างๆ ย่อมเป็นของตน อย่างในพุทธปรัชญาเถรวาทก็มีการกล่าวถึงความสุขในลักษณะนี้ไว้สองประเภทคือ ความสุขที่ต้องอิงอาศัยวัตถุกับความสุขที่แยกออกจากวัตถุ (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 20 ข้อที่ 313 หน้าที่ 101, มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หรือจะเรียกอีกอย่างว่าความสุขทางใจ ซึ่งพุทธทาสภิกขุเน้นความสุขอย่างหลังมากกว่าอย่างแรกมาเป็นหลักปฏิบัติเพื่อให้ตนเองออกห่างจากความเข้าใจที่ว่าเรามีตัวตน

สรุปเกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธทาสภิกขุนี้มีความเกี่ยวข้องกับการทำความดีที่เรียกว่าศีลธรรมโดยแนวคิดของพุทธทาสภิกขุเน้นมุ่งเน้นให้บุคคลทำความดีแบบไม่ยึดติดหรือการทำความดีเชิงอุดมคติเป็นหลัก

3. วิเคราะห์เกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธทาสภิกขุ จากข้อมูลข้างต้นเราได้ทราบถึงข้อมูลเกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธปรัชญาเถรวาท สุขนิยมและประโยชน์นิยมแล้ว สิ่งต่อมาที่ต้องการทราบคือความคิดเห็นของพุทธทาสภิกขุต่อเกณฑ์ตัดสินเหล่านี้

3.1 ความสุขทางศีลธรรมแบบสุขนิยมของอริสโตเติล พุทธทาสภิกขุมองว่าความสุขทางศีลธรรมแบบ ยูโดโมเนีย ของอริสโตเติลนั้นเป็นความสุขที่มุ่งเน้นไปที่ตนเองมากเกินไปไม่ว่าจะเป็น

แบบความสุขทางศีลธรรมแบบปัจเจกหรือแบบสังคม ซึ่งในมุมมองของพุทธทาสแล้วการที่ทำทุกอย่างเพื่อมุ่งหวังความสุขหรือประโยชน์ของตนเองเพียงอย่างเดียวเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและเห็นแก่ตัวและการทำเช่นนี้ยังถูกมองว่าเป็นต้นเหตุของความวุ่นวายที่เกิดขึ้นภายในสังคมที่ต่างคนต่างเห็นแต่ประโยชน์ของตนเองฝ่ายเดียว

3.2 ความสุขทางศีลธรรมแบบประโยชน์นิยมของจอห์น สจ๊วต มิลล์ พุทธทาสภิกขุมองว่าความสุขทางศีลธรรมแบบประโยชน์นิยมนั้นเป็นสิ่งที่พอร์บได้หากมองในเรื่องของความสุขที่เกิดแก่คนจำนวนมาก อย่างไรก็ตามการกระทำที่มุ่งเน้นเฉพาะความสุขของกลุ่มคนโดยเฉพาะเจาะจงนั้นเป็นสิ่งที่ไม่สมควร ซึ่งตรงจุดนี้พุทธทาสภิกขุมองว่าการกระทำของประโยชน์นิยมเป็นการกระทำที่เลือกปฏิบัติและมองข้ามประโยชน์ของคนกลุ่มน้อย โดยความสุขที่ดีของพุทธทาสภิกขุจะต้องเป็นความสุขแบบอุดมคติที่ไม่ยึดติดและไม่เลือกปฏิบัติ

3.3 ความสุขทางศีลธรรมแบบพุทธ พุทธทาสภิกขุมองว่าความสุขทางศีลธรรมแบบพุทธนั้นเป็นความสุขทางศีลธรรมที่อยู่ในรูปแบบของการตอบแทนมากกว่าความสุขที่แท้จริง ด้วยการหยิบยกเรื่องคำสอนของทศกัณฐ์มาเป็นข้อพิจารณา โดยทศกัณฐ์นั้นเป็นเรื่องเกี่ยวกับการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นที่ต้องพบเจอรอบๆ ตัวในชีวิตประจำวันและถือหลักการปฏิบัติเป็นข้อปฏิบัติที่ถูกต้องและมีศีลธรรม เช่น ทศเบื่องหน้า กล่าวถึงบิดามารดามีหน้าที่ปฏิบัติต่อบุตรธิดาคือ 1. ปราบไม่ให้ทำชั่ว 2. รักษาความดี 3. ส่งเสียให้ศึกษาเล่าเรียน 4. หาคู่ครองที่ดีให้ 5. ยกมรดกให้เมื่อถึงเวลา หน้าที่ของบุตรที่พึงปฏิบัติตอบคือ 1. เลี้ยงดูตอบแทนคุณ 2. ช่วยทำงาน 3. รักษาชื่อเสียงสกุล 4. ทำตนเหมาะสมกับวงศ์สกุล 5. หมั่นทำบุญให้เมื่อท่านจากไป จะเห็นได้ว่าการกระทำในรูปแบบนี้เป็นการกระทำที่ต่างคนต่างต้องกระทำกับอีกฝ่ายตามระบบแบบแผนซึ่งถ้าบุคคลใดที่ไม่ทำตามนี้ก็จะได้ชื่อว่าเป็นบุคคลที่ไม่มีศีลธรรม ดังนั้นแล้วเกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธทาสภิกขุจึงมีความแตกต่างไปจากความสุขในรูปแบบของพุทธปรัชญาเถรวาท

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาเกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธทาสภิกขุ ได้นำเสนอให้เห็นลักษณะแนวคิดที่สามารถเสนอได้ ดังนี้

1. การระบุถึงเกณฑ์การตัดสินความสุขในพุทธปรัชญาเถรวาทถูกพิจารณาในแต่ละระดับที่แตกต่างกันไป ซึ่งตรงกับลักษณะบุคคลที่มีคุณลักษณะแตกต่างกันไป ข้อกำหนดนี้ยังตรงกับการพิจารณาถึงความสุขในพระพุทธานุศาสนเถรวาทที่กำหนดด้วยประโยชน์ตน ผู้อื่นและประโยชน์ทั้ง 2 ซึ่งเป็นแนวทางในการพิจารณาว่าความสุขทางศีลธรรมนั้นเป็นการตอบสนองต่อความต้องการในการปฏิบัติต่อกัน สอดคล้องกับงานจิตตภา จิมจินดา ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชน จังหวัดนครปฐม ว่า ความสุขเป็นตัวชี้วัดทางสังคมในการกำหนดปัญหาและสิ่งสำคัญทางสังคมในเชิงอัตวิสัยของคุณภาพชีวิต อัตวิสัย หรือจิตวิสัย ซึ่งเข้าใจได้ว่าเป็นความเห็นหรือมุมมองของแต่ละคน โดยเจาะจงสิ่งที่ข้องเกี่ยวกับอารมณ์ความรู้สึก สิ่งศรัทธาหรือความต้องการ อาจหมายถึงแนวคิดส่วนบุคคลซึ่งไม่สามารถพิสูจน์ได้และตรงข้ามกับความรู้ความเชื่อที่มีพื้นฐานอยู่บนข้อเท็จจริง (จิตตภา จิมจินดา, 2555)

2. ความสุขตามแนวคิดของพุทธทาสภิกขุ พุทธทาสภิกขุได้เสนอความสุข 3 แก่นมม คือ 1. ทางวัตถุ 2. ทางสังคม 3. ทางอุดมคติ และแยกได้เป็นประโยชน์เชิงสังคมและประโยชน์ในเชิงปัจเจก โดยมองว่ามนุษย์มีมุมมองที่แตกต่างกันด้วยระดับของสติปัญญา ซึ่งบางคนมองเห็นแค่ประโยชน์ตน บางคนมองเห็นถึงประโยชน์ของผู้อื่น และบางคนมองประโยชน์ที่สูงไปกว่านั้น ในแง่ของความสุขแบบ อุดมคติได้มองว่าเป็นหลักในการพิจารณาของมนุษย์โดยทั่วไป ซึ่งอาจเป็นความสุขที่อยู่เหนือกว่าคำว่าสุขโดยทั่วไปที่พิจารณาแค่ร่างกายเท่านั้น สอดคล้องกับงานขวัญจิต มหาภิกขุคุณ และคณะ ที่พิจารณาว่า ความสุขคือสภาพชีวิตที่เป็นสุขของบุคคล ซึ่งเกิดจากการมีความสามารถที่จะจัดการกับ ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิต มีจิตใจที่ดีงาม ตลอดจนสามารถพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีท่ามกลาง การเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ ความสุขจึงถือเป็นประสบการณ์และความรู้สึกของแต่ละคนที่สามารถ จัดการให้เกิดขึ้นได้ เกิดความพึงพอใจ และก่อให้เกิดปัญหาผู้อื่น (ขวัญจิต มหาภิกขุคุณ และคณะ, 2559)

3. เกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธทาสภิกขุ มาจากการมองว่าความสุขทาง ศีลธรรมแบบพุทธนั้นเป็นความสุขทางศีลธรรมที่อยู่ในรูปแบบของการตอบแทนมากกว่าความสุขที่ แท้จริง เช่น หลักการของทศ 6 ที่ถูกมองผ่านเรื่องของการต่างตอบแทน และเป็นความสุขทาง ศีลธรรมที่ถูกมองว่าประโยชน์นั้นจะเกิดกับบุคคลที่ปฏิบัติต่อกัน แต่พุทธทาสภิกขุมองว่าความสุขทาง ศีลธรรมอยู่เหนือความสุขเหล่านั้นเป็นแบบแผนที่อยู่เหนือประสบการณ์ที่จะได้รับเป็นผลทางวัตถุหรือ จิตใจเท่านั้น แต่เป็นสิ่งที่อยู่เหนือกว่าการจะได้ทำหรือการได้รับผลตอบแทน สอดคล้องกับงานของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ที่เสนอว่า ความสุข คือ ความสบายกาย ความสบายใจ และ ความสงบ หรือสงบระงับด้วยวิธีทางจิตและ ทางปัญญาให้ไม่ต้องสนองความต้องการที่ไม่ดี ความสงบ นั้นก็เป็นความสุข และความสุขก็คือความสงบ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2559)

ผู้วิจัยเห็นด้วยกับเกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธทาสภิกขุแบบอุดมคติ ถึงแม้จะ ถูกมองว่าการทำความดีนั้นปราศจากสิ่งจูงใจหรือประโยชน์ที่จะได้รับแต่ในทางกลับกันพุทธปรัชญา เถรวาทมีความเชื่อเรื่องของกรรมหรือการกระทำ เมื่อคนทำความดีหรือความชั่วผลของการกระทำนั้น ย่อมส่งผลกับผู้ที่ทำแล้วในปัจจุบัน การที่เราไปเรียกร้องสิ่งอื่นที่นอกเหนือจากการกระทำนั้นถือเป็น สิ่งที่ไม่ถูกต้อง พุทธทาสภิกขุเองก็คงเล็งเห็นถึงจุดนี้จึงสนับสนุนแนวคิดแบบอุดมคติที่ไม่ยึดติดและ คาดหวังถึงผลของการกระทำ หากมองถึงผลดีที่คนทำความดีแล้วไม่คาดหวังกับสิ่งตอบแทนการอยู่ อาศัยร่วมกันในสังคมคงสงบสุขร่มเย็นมากกว่าสังคมปัจจุบันที่คนเข้าใจว่าการที่เราดีต่อผู้อื่นนั้นผู้อื่นก็ ต้องดีกับเราตอบหรือแม้แต่การให้สิ่งของแก่ใครแล้วคนนั้นก็ต้องให้สิ่งของแก่เราตอบด้วยเช่นกันซึ่ง ความเข้าใจผิดเหล่านั้นนับวันจะยิ่งเพิ่มมากขึ้นในสังคมยุคปัจจุบัน ทางแก้ที่ดีคือต้องปลูกฝังความคิด แบบอุดมคติของพุทธทาสภิกขุให้แก่เด็ก ๆ และเยาวชนเพื่อเสริมสร้างระดับของสติปัญญาเจริญยิ่งขึ้น ในอนาคต

การทำความดีในปัจจุบันมีการมุ่งเน้นถึงประโยชน์มากเกินไปทำให้คนขาดจิตสำนึกที่ดีและ เข้าใจคำว่าศีลธรรมไม่ถูกต้อง การทำความดีนั้นกลายเป็นความต้องการหรือข้อเรียกร้องเพื่อให้ตนเอง ได้ประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งต่อผู้อื่นหรือสังคม สิ่งเหล่านี้เห็นได้จากคำกล่าวที่เรียกว่าหนี้บุญคุณซึ่ง ความจริงแล้วการทำความดีนั้นถือเป็นหน้าที่ทุกคนล้วนต้องทำไม่ใช่ทำเพื่อให้ผู้อื่นมาตอบแทนบุญคุณ หรือเป็นหนี้บุญคุณ

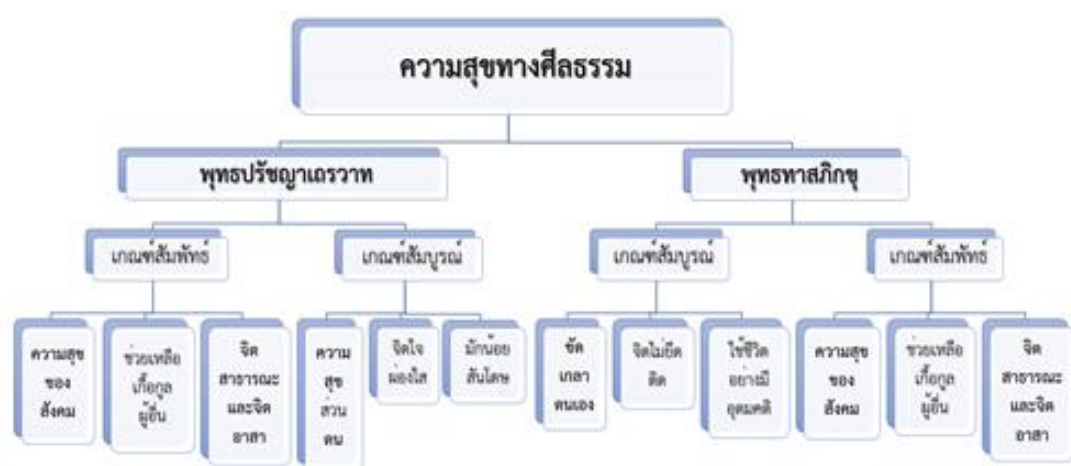
สติปัญญามีส่วนสำคัญอย่างมากในการเข้าถึงและเข้าใจความหมายของคำว่าศีลธรรมที่ถูกต้อง ความจริงที่พุทธทาสภิกขุกล่าววาระดับสติปัญญานั้นมีส่วนสำคัญคนที่สติปัญญาน้อยจะมองเห็นความสุขเป็นเหมือนวัตถุหรือสิ่งของภายนอกพูดได้ว่าเป็นเพียงแค่ความสุขของตนเองเท่านั้น เป็นสำคัญส่วนคนที่มึระดับสติปัญญาปานกลางจะมีการมองที่ไกลออกไปคือเห็นถึงประโยชน์และความสุขของผู้อื่นด้วยและระดับปัญญาที่มากที่สุดจะเห็นถึงประโยชน์อันสูงสุดหรือความสุขแบบนิพพานสุข อย่างไรก็ตามความสุขทางศีลธรรมแบบอุดมคติของพุทธทาสภิกขุผู้นั้นผู้วิจัยเห็นว่ามีความจำเป็นอย่างมากในยุคปัจจุบันเนื่องด้วยการกระทำในทุกวันนี้เป็นการกระทำเพื่อแสวงหาความสุขและประโยชน์ให้แก่ตนเองมีเพียงแค่คนส่วนน้อยที่ค่าความดีแล้วไม่หวังสิ่งใดตอบแทน

องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

ข้อแตกต่างระหว่างพุทธปรัชญาเถรวาทกับพุทธทาสภิกขุในการใช้เกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรม ประกอบด้วย

1. พุทธปรัชญาเถรวาทพิจารณาหลักเกณฑ์จากภายนอกเป็นฐานหลักและพิจารณาฐานของตนเองเป็นรอง โดยมองว่าความสุขนั้นขึ้นอยู่กับประโยชน์ของผู้อื่นเป็นหลักและตนเองเป็นรอง
2. พุทธทาสภิกขุพิจารณาจากฐานของตนเองเป็นหลักและมองหลักเกณฑ์จากภายนอกเป็นรอง โดยมองว่าตนเองเท่านั้นที่จะเป็นตัวตัดสินความสุขที่แท้จริงได้ ไม่ใช่เราไปตัดสินคนอื่น ดังภาพที่

1

ภาพที่ 1 ข้อแตกต่างระหว่างพุทธปรัชญาเถรวาทกับพุทธทาสภิกขุในการใช้เกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรม

สรุป

เกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธทาสภิกขุอยู่ในรูปแบบของการทำความดีโดยไม่ยึดติด ซึ่งมีความแตกต่างไปจากพุทธปรัชญาเถรวาทและนักคิดชาวตะวันตกอย่างอริสโตเติล และจอห์น

สจ๊วต มิลล์ ในเรื่องของการกระทำทางศีลธรรมที่คาดหวังถึงสิ่งที่เรียกว่าประโยชน์มาก่อนเป็นอันดับแรก ทำให้ความสุขทางศีลธรรมนั้นกลายเป็นความสุขที่ได้มาด้วยการแลกเปลี่ยนหรือสิ่งตอบแทนซึ่งดูแล้วไม่ถูกต้องหรือเป็นธรรมในมุมมองของพุทธทาสภิกขุ อีกอย่างเกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธทาสภิกขุนั้นเป็นแบบอุดมคติ หลักการพิจารณานั้นยึดหลักโดยมีตนเองเป็นเกณฑ์หลัก และมองเรื่องของหลักเกณฑ์ภายนอกเป็นเกณฑ์รอง ด้วยเหตุผลที่ว่าตนเองนั้นไม่ใช่พระอรหันต์ที่สิ้นกิเลส ดังนั้นการที่จะเอาตนเองเข้าไปตัดสินคนอื่นนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้องและมองว่าตนเองเท่านั้นที่สามารถตัดสินการกระทำของตนเองได้ดีที่สุด เหตุผลเพราะคงไม่มีใครที่สามารถรู้ใจของตนเองได้ดีเท่ากับตนเอง ดังนั้นแล้วความสุขทางศีลธรรมที่แท้จริงของพุทธทาสภิกขุจึงไม่ตกอยู่ในรูปแบบของการตอบแทนหรือการแลกเปลี่ยนแต่กลับกันคือการกระทำนั้นต้องเป็นการกระทำแบบไม่ยึดติดและถือเป็นหน้าที่ที่ทุกคนควรทำ

ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเรื่อง “เกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธทาสภิกขุ” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. การตีความเรื่อง ความสุขทางศีลธรรม บางกรณีอาจตกเป็นเครื่องมือในการสร้างความขัดแย้งโดยเฉพาะการตีความทางศาสนาที่มีรูปแบบของการตีความที่แตกต่างกันออกไปตามความเข้าใจของผู้ในแต่ละฝ่าย อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งและความไม่สงบในสังคม
2. การนำเรื่อง เกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธทาสภิกขุไปศึกษาวิเคราะห์เพิ่มเติมและประยุกต์ใช้กับองค์กรหรือสถาบันต่างๆ โดยการฝึกอบรมหรือคอยให้ความรู้ที่ถูกต้อง อาจช่วยยกระดับคุณภาพของจิตใจบุคลากรให้อยู่เหนืออำนาจของผลประโยชน์
3. การศึกษาเรื่อง เกณฑ์ตัดสินความสุขทางศีลธรรมของพุทธทาสภิกขุนั้นมีความขัดแย้งกันอยู่กับหลักการปฏิบัติบางอย่างทางศาสนาและความเป็นจริง ดังนั้นการศึกษาเรียนรู้จึงควรมีใจเป็นกลางเพื่อหาจุดสมดุลและรูปแบบการดำเนินชีวิตของตนเอง

เอกสารอ้างอิง

- เกษภา ผาทอง. (2562). *ประโยชน์นิยมแนวคิดสู่ปรากฏการณ์ทางการเมือง*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เดือนกระแຈง.
- ขวัญจิต มหากิตติคุณ และคณะ. (2559). “ความสุขของนักเรียนวัยรุ่น”. *วารสารพยาบาลสงขลา นครินทร์*, 36(1), 88-104.
- จิตนภา ฉิมจินดา. (2555). ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสุขในชีวิตของผู้สูงอายุในชุมชน จังหวัดนครปฐม. (วิทยานิพนธ์พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพยาบาลเวชปฏิบัติชุมชน). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาลัษคริสเตียน.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ (ชำระ-เพิ่มเติม ครั้งที่ 1)*. (พิมพ์ครั้งที่ 27). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2555). *ความสำคัญของพระพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สหธรรมิก.
- มนต์ ทองซัซ. (2553). *ศาสนาสำคัญของโลกปัจจุบัน*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- สมภาร พรหมทา. (2554). *มนุษย์กับศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาวิเชียร สุธีโร. (2562). ความสุขในทัศนะของพระพุทธศาสนา. *วารสารพุทธมคค์ ศูนย์วิจัยธรรมศึกษา สำนักเรียนวัดอาวุธวิกิตาราม*, 4(1), 63-79.
- พุทธทาสภิกขุ. (2534). *ความสุขสามระดับ*. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- พุทธทาสภิกขุ. (2541). *ความสุขแท้เมื่อสิ้นสุดแห่งความสุข*. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.
- พุทธทาสภิกขุ. (2557). *อุดมคติแก้ปัญหาได้ทุกชนิด*. กรุงเทพมหานคร: ไทยควอลิตี้บุ๊ค.
- ปราปดา หยุ่น และรติพร ชัยปิยะพร. (2556). *ประวัติศาสตร์ปรัชญาฉบับกะทัดรัด*. กรุงเทพมหานคร: ร้านหนังสือไต้ฝุ่น.